

Vredens vår i Pariskommunen

Att vingklippa staten var ett huvudmål för den kommun som ägde bestånd i Paris vårvintern 1871. Per-Olof Bolander har läst Marx rapport.

I juli 1870 går Frankrike i krig mot Preussen. Bakom ligger en blandning av realpolitiska (fel)kalkyler och sårad kejsarlig fåfänga över Tysklands uppseglande som den nya europeiska stormakten under Preussens ledning. Tyskarna är redo, Bismarck har aktivt manövrerat fram kraftmätningen.

Marxseminariet 4

Vid Sedan lider fransmännen ett förkrossande nederlag. Nu borde det vara läge för Bismarck och Napoleon III att som de gentleman och statsmän de är göra upp en sedvanlig fred med sedvanliga gränjusteringar och skadestånd. Men den franske kejsarens krig blir hans fall, han blir själv tillfångatagen vid Sedan och tre dagar senare utropas den tredje republik i Paris. (Den fallna kejsararmaten plockas upp av Bismarck och hängs på Wilhelm I. Det nya tyska riket var fullbordat.)

Paris stod i fokus för det fortsatta kriget. Staden var mer än en vanlig huvudstad och regerings-säte, den symboliserade fransk suveränitet och den revolutionära tradition som nu levde upp. Paris befolkning var stridslysten och radikal och den nytillträdda regimen tvingades driva en mer oförsönlig linje än den egentligen ville. Tyskarna å sin sida ansåg sig enligt spelets regler ha vunnit kriget (Moltke hade inte planerat längre än en avgörande drabbning mellan arméerna) och grep sig an belägringen av Paris med en blandning av ilska, förakt och klenrogethet över det fortsatta motståndet.

En befäst storstad

Staden hade befästas 30 år tidigare och var även på detta sätt unik bland de moderna storstäderna: Både stad och borg. I världspresen hölls detta mot Paris när tyskarna började bombardera staden urskilningslöst – civilbefolkningens lidande var beklagligt men Paris hade dragit detta nya slags krig på sig när man genom befästandet blandade samman det militära och civila. Staden bombarderades med 12 000 skott under tre veckor i januari 1871. Kring 400 parisare dog. Strikt militärt var det betydelselöst. Det tyska militära befälet hade avrätt men den politiska opinionen med Bismarck i spetsen krävde att Paris befolkning direkt straffades för motståndet. De civila förlusterna var således själva avsikten och – ur tysk synvinkel – en rättvis vädning för det franska brottet mot det begränsade krigets lagar.

I slutet av januari kapitulerade regeringen i Paris och fredsförhandlingar inleddes. Matbristen hade skördat långt fler offer – uppskattade till 40 000 – än bombardemanget, som tvärtom stärkt motståndsviljan hos befolkningen, där många såg kapitulationen som ett

Kommunardernas öden. Under stormningen av Paris dödades och avrättades 20 000 människor i den värsta europeiska massakern mellan franska och ryska revolutionen. Tillfångatagna kommunarder förs till Versailles av regeringstrupperna.

Träsnitt i Ny Illustrerad Tidskrift 25/1871

förräderi. När den försvagnade regeringens trupper till stor del avväpnats blev det radikalt kontrollerade nationalgardet i praktiken den avgörande maktfaktorn i Paris (tyskarna hade inte ockuperat staden).

Kommunen var en anomali, född ur krigets påverkan på den franska staten och den parisiska befolkningen.

Den 18 mars gjorde regeringen ett misslyckat försök att avväpna gardet. Pariskommunen utropades och regeringen retirerade till Versailles. An en gång var Paris belägrat, nu av fransmän. I den slutliga stormningen sju veckor senare dödades och avrättades sammanlagt minst 20 000 kommunarder i den värsta europeiska massakern mellan franska och ryska revolutionen.

Systematiska avrättningar

Regeringstruppernas slaktande var inte okontrollerat eller slumpmässigt. Dödan det var ett medvetet försök att urskilja och utplåna den del av befolkningen som utgjort kommunens radikala kärna, för att förhindra att något liknande skulle kunna upprepas. Vilka som skulle dö avgjordes på basis av enskilda officerars intuitiva bedömning, influerad av tidens fysionomiska teorier och vanliga fördomar. En engelsk reporter anmärkte att det inte var hälsosamt att vara märkbart större, smutsigare, renare, äldre eller fulare än de som stod bredvid i fångledet.

I London följde Karl Marx utvecklingen och analyserade den redan samma månad, i Internatio-

nales generalråds namn, i *Pariskommunen (Der Bürgerkrieg in Frankreich)*, en 60-sidig text vibrerande av kontrollerat raseri.

Kommunens födelse ur den tyska belägringen är något man bör ha i minnet vid läsningen. Marx tillstår upprett exceptionella omständigheter och anknyter ofta till det avslutade fransk-tyska krigets betydelse för förloppet, men krigsmoraliteten som kommunens psykologiska grund (och även grund för dess krossande) är han blind för. Här, som så ofta, fördunklar den marxiska klassanalysen mer än den förklarar. Kommunen var en anomali, född ur krigets påverkan på den franska staten och den parisiska befolkningen. Stödet från provinserna till kommunen var svagt, Marx försökt att hävda motsatsen till trots.

Det totala våldet

De generella lärdomar som eventuellt kan dras av kommunen handlar nog mer om det moderna krigets tendens mot radikaliserade opinioner och totalt våld än om förhållandet mellan proletariatet och borgerlighet. Avigt nog skyller Marx kommunens brister och missdåd på krigstillståndet, själva förutsättningen för dess existens.

Vid sidan av klassanalysen innehåller Pariskommunen två porträtt, dels av kommunen, dels av regeringsindian. Det senare är en lysande nideckning i grälla färger och skarpa detaljer, som inkluderar såväl ekonomisk korruption som sexskvallor, men ändå koncentrerad på det bedrägliga och grymma i behandlingen av kommunarderna. Om somligt är överdrifit stämmer tvevelstun mycket riktigt. Men kommunen då? Den är draperad i en slöja av ädelmod och heroisk offerdöd.

Marx ger ingen egentlig skildring av den historiska kommunen utan hyllar dess idé. Det i kommunens praktik som avviker från

dess ideal har alltid ett annat ursprung och är faktiskt ovidkommande. Vad gjorde då kommunen? Marx förklarar något defensivt att kommunens stora sociala åtgärd var dess egen existens. Några få konkreta exempel ges, som att bageriesällernas nattarbete avskaffades. Det låter mer som Handels egen Kenth "Che" Petterson än det klasslösa samhället. Dock har expropriatorerna exproprierats något i det att stängda fabriker övertagits utan ersättning.

Kommunen krossades innan den hunnit urarta, på ett sätt som fick alla dess brister och övergrepp att förblekna.

Vad som emellertid verkligen entusiasmerar Marx är kommunens nedmontering av den existerande statsapparaten. Kommunallråden ska utses i allmänna val och kan när som helst, i likhet med alla offentliga tjänstemän, avsättas (exakt hur framgår dock inte). Inga tjänster ska ge mer än en arbetarlön. Istället för staten härskande över folket genom en falsk parlamentarism, genuint folkstyre. Det är också, och mer olycksbådande, en kommun där lastbarheten renas bort, när koketterna flytt med sina dekadenta försörjare. Horhuset städats således. Vi vet hur den kvaften kan gå.

Massakern som ändade kommunens praktik räddade dess ideal. Kommunen krossades innan den hunnit urarta, på ett sätt som fick alla dess brister och övergrepp att förblekna. Marx var medveten om att det i revoltens led alltid skulle finnas falska ledare men trodde optimistiskt nog att "med tiden skakar man dem av sig." Men hör

honom jämföra kommunens slut med striderna under den romerska republikens sönderfall:

Samma kallblodiga massaktande, samma nonchalans beträffande offrens ålder och kön vid mordandet, samma system för tortyr av fångarna, samma bannlysningar, men denna gång en hel klass, samma vilja jakt efter de dolda ledarna för att inte en enda skulle undkomma, samma angriper mot politiska och privata fiender.

En god beskrivning av de revolutionära regimer som verkat i Marx hämn. (Ironiskt nog är den svenska översättning jag läst försedd med ett devot efterord av Lenin.)

Vreden ett sundhetstecken

Återstår vreden. Den berättigade vreden, värdig gamla testamentets profeter. Att inte omvandla den till en hatets ideologi eller en ursäkt för den nakna makten är problemet. Marx uttolkare kan inte sägas ha löst det.

Men vreden i Pariskommunen är ett sundhetstecken. Den politiskt korrekta vänstern är inte ilsken, den ler det personliga självförverkligandets och den lyckade terapins och den sociala kompetensens förbindliga leende (tills den snörper på munnen). Varför inte? Den har staten på sin sida och finns i staten.

Vi avslutar med att citera Marx om den stat kommunen ville avskaffa:

...ett drivhus för kolossala statskulder och tryckande statter... På grund av den oemotståndliga dragningskraften hos dess ämbetsmannaväl, sina inkomster och sin fördelning av ämbeten ett stridsäpple för de konkurrerande fraktionerna.

Kommentar överflödig.
PER-OLOF BOLANDER